

บทที่ 2

บริบททางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

1. บริบททางด้านการเมืองของประเทศไทย

1.1 บริบททางด้านการเมืองในระหว่างรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึง พ.ศ. 2475

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์พยายามรวบรวมอำนาจทางการเมืองมาไว้ที่สถาบันพระมหากษัตริย์เพื่อลดอำนาจทางการเมืองของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ (สมเด็จพระยาบรมมหาราชวังศรีสุริยวงศ์) และขุนนางชั้นผู้ใหญ่ซึ่งมีอำนาจมาหลายชั่วอายุ โดยพยายามปรับปรุงระบบการบริหารราชการแผ่นดินอย่างค่อยเป็นค่อยไป ทั้งทางด้านนิติบัญญัติ ด้านบริหาร และด้านตุลาการ เช่น พระองค์ทรงตั้งคณะซิดลอฟสเต็ด (ที่ปรึกษาในการบริหารราชการแผ่นดินและในการร่างกฎหมาย) ปรีวีเคาน์ซิล (ที่ปรึกษาราชการส่วนพระองค์และราชการอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย) ทรงปรับปรุงทั้งระบบการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น อาทิ จัดตั้งกรม(ต่อมาเปลี่ยนเป็นกระทรวง) แทนระบบจตุสดมภ์ที่มีมาแต่โบราณ จัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลแทนการปกครองแบบหัวเมือง จัดตั้งสุขาภิบาล ทรงปรับปรุงระบบศาลโดยการจัดตั้งกระทรวงยุติธรรมเพื่อรวมศาลไว้ที่เดียวกัน นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงยกเลิกระบบไพร่และทาส ทรงจัดตั้งระบบทหารอาชีพ และทรงจัดตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์เพื่อปรับปรุงและรวมอำนาจในการเก็บภาษีอากร ฯลฯ จึงอาจกล่าวได้ว่า ในรัชสมัยของพระองค์ พระมหากษัตริย์ทรงมีสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างแท้จริง

ในระหว่างรัชสมัยนี้ (ร.ศ. 103) ได้มีกลุ่มพระราชวงศ์และขุนนางชั้นผู้ใหญ่ซึ่งรับราชการประจำอยู่สถานอัครราชทูตในลอนดอนและปารีสได้ร่วมกันทำหนังสือกราบบังคมทูลเสนอความเห็นในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบราชการและการบริหารประเทศให้ทันสมัยยิ่งขึ้น ต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยได้เสนอให้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็น "คอนสติติวชันแนลโมนาร์กี" แต่ไม่ได้มีความประสงค์ที่จะให้มีปาลิเมนต์ในขณะนั้น¹ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงแหล่งที่มาของอำนาจจากตัวบุคคลเดียวคือ พระมหากษัตริย์มาเป็นการรับผิดชอบร่วมกันระหว่างกลุ่มขุนนางชั้นผู้ใหญ่ โดยให้ขุนนางชั้นผู้ใหญ่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารราชการแผ่นดินด้วย แต่อำนาจสูงสุด

¹นายหนวย(นามแฝง), เจ้าฟ้าประชาธิปกวิชิต (ผู้นิราศ), พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป. สัมพันธ์พาณิชย์, 2530), หน้า 47.

ยังคงอยู่ที่พระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นการปกครองแบบอภิชนาธิปไตย (Aristocracy) ผสมกับ ประชาธิปไตย² อีกทั้งยังได้เสนอว่า ในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะต้องมีกฎหมายประกันความ ยุติธรรมให้แก่ราษฎร และให้ราษฎรมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทั้งทางหนังสือพิมพ์และ ในที่ประชุม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ยังไม่เหมาะสมกับเมืองไทยในยุคสมัยนั้น ปัญหาที่สำคัญในขณะนั้นคือ การปรับปรุงระบบการ บริหารราชการแผ่นดินซึ่งพระองค์ได้พยายามทำตลอดรัชสมัยของพระองค์

นอกจากการปฏิรูประบบการบริหารราชการแผ่นดินแล้ว พระบาทสมเด็จพระ จุฬจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้สนับสนุนให้มีการส่งคนไปศึกษาต่อในประเทศตะวันตก ไม่ว่าจะ เป็นพระโอรสของพระองค์หรือสามัญชนธรรมดา อีกทั้งยังได้มีการจัดตั้งสถาบันการศึกษา แบบตะวันตกขึ้นมาผลิตคนรุ่นใหม่เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านี้เข้าสู่ระบบราชการ ซึ่งได้มี กลุ่มบุคคลบางส่วนได้มีบทบาททางการเมืองอยู่นอกระบบราชการด้วย เช่น นักหนังสือพิมพ์ อันเป็นการเปิดโอกาสให้สามัญชนได้เข้ามามีบทบาทในวงราชการมากขึ้น อย่างไรก็ตาม กลุ่ม บุคคลดังกล่าวยังเป็นคนกลุ่มน้อยในสังคม และการดำเนินการดังกล่าวนอกจากจะเป็นการสร้าง คนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แล้ว ยังทำให้เกิด คนรุ่นใหม่ที่มีแนวความคิดเป็นปฏิปักษ์กับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปด้วยในตัว เพียงแต่ ในรัชสมัยของพระองค์ยังคงสามารถกุมพระราชอำนาจในส่วนต่าง ๆ ไว้ได้อย่างเหนียวแน่น

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระ มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงมีแนวพระราชดำริที่จะพัฒนาประเทศ ให้ทัดเทียมกับอารยประเทศทั้งหลาย เช่น ทรงพยายามปลดเปลื้องสนธิสัญญาต่าง ๆ ที่ไม่ เสมอภาคกับประเทศไทยในขณะนั้น ทรงเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณี และการแต่งกายให้เน้นไปทางตะวันตกมากขึ้น อย่างไรก็ตาม พระองค์ได้ทรงพยายามสร้าง ความรู้สึกชาตินิยมให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนชาวสยามด้วย เพื่อให้ประชาชนมีความรักในชาติ และจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ สำหรับพระบรมราโชบายในการบริหารราชการแผ่นดินนั้น เนื่องจากพระองค์ไม่สามารถเข้ากับเสนาบดีและข้าราชการที่ดำรงตำแหน่งสืบต่อมาตั้งแต่ใน สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้น พระองค์จึงค่อย ๆ ปรับปรุงและ เปลี่ยนแปลงคณะเสนาบดีของพระองค์และแต่งตั้งบุคคลที่ใกล้ชิดและเป็นพวกพ้องของพระองค์ ให้เข้าทำหน้าที่แทน ซึ่งทั้งนี้ รวมทั้งข้าราชการในระดับกรมกองต่าง ๆ ด้วย³ ทำให้พระบรม

²เฉลิมเกียรติ ผิวนวล, รายงานการวิจัยเรื่องความคิดทางการเมืองของปรีดี พนมยงค์, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), หน้า 47.

³มีทนา เกษกมล, "การเมืองและการปกครองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว." สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 14 (เมษายน - พฤษภาคม 2519) : 94.

วงศานวงศ์มีบทบาททางการเมืองน้อยลง จนมีผู้กล่าวว่าทรงใช้ “ระบบอุปถัมภ์” เป็นหลักในการบริหารราชการแผ่นดิน⁴ นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงประทับนอกพระนครอยู่เสมอและไม่โปรดให้มีการประชุมเสนาบดีดังที่ปฏิบัติมาในรัชกาลก่อน พระองค์จึงใช้วิธีการปรึกษาและสั่งการกับเสนาบดีบางคนเพียงลำพัง⁵ และปล่อยให้เสนาบดีบริหารราชการแผ่นดินโดยอิสระ

หลังจากที่พระองค์ทรงครองราชย์ได้เพียง 15 เดือนเศษได้มีนายทหารกลุ่มหนึ่ง ซึ่งในภายหลังเรียกว่า “กบฏ ร.ศ. 130” มีแนวความคิดที่จะล้มล้างการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่ถูกจับได้เสียก่อนที่จะปฏิบัติการสำเร็จ จากการศึกษาพบว่าภูมิหลังของบุคคลกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากสามัญชน⁶ ผลของกบฏ ร.ศ. 130 นี้ทำให้พระองค์แสดงแนวพระราชดำริออกมาอย่างชัดเจนว่า การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เหมาะสมกับประเทศไทยในขณะนั้นมากที่สุด พระองค์ไม่เห็นด้วยที่จะนำการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมาใช้ เพราะแม้ว่าจะมีหลักประกันที่มั่นคงให้แก่ประชาชนมากกว่าการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็ตาม แต่หลักการดังกล่าวเป็นไปได้ในทางทฤษฎีหรือเป็นเพียงอุดมคติเท่านั้น เมื่อนำมาใช้ในทางปฏิบัติอาจจะทำให้เกิดความเสียหายแก่ประเทศได้ ทั้งนี้ ปรากฏจากบทพระราชนิพนธ์ของพระองค์ ไม่ว่าจะเป็นบทความในหนังสือพิมพ์ บทละคร หรือพระบรมราโชวาท

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ต่อจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์พยายามสนับสนุนให้พระบรมวงศานุวงศ์กลับเข้ามามีบทบาทในการเมืองอีกครั้งหนึ่ง ดังนั้น หลังจากพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์ได้เพียง 2 วัน พระองค์จึงได้จัดตั้ง “อภิรัฐมนตรีสภา” ขึ้นมาให้เป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดินของพระองค์ โดยพระองค์ได้แต่งตั้งพระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งมีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ในการบริหารราชการแผ่นดินขึ้นมาเป็นอภิรัฐมนตรีสภาเพื่อเป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับกิจการตลอดจนนโยบายของรัฐเพื่อประกอบพระบรมราชวินิจฉัย อย่างไรก็ตาม อำนาจสุดท้ายในการตัดสินใจยังคงเป็นของพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงปฏิรูปเสนาบดีสภาซึ่งมีมาตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เนื่องจากในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสนาบดีสภามีบทบาทน้อยลง เพราะพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่โปรดให้มีการประชุมเสนาบดีสภา โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้จัดระเบียบในการประชุมเสนาบดีสภาให้มีการประชุมอย่างเป็นระเบียบ สม่ำเสมอ และทรงเป็น

⁴ เรื่องเดียวกัน

⁵ เรื่องเดียวกัน.

⁶ อัจฉราพร กมุทพิสัย, กบฏ ร.ศ. 130 กบฏเพื่อประชาธิปไตย แนวคิดทหารใหม่, พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์วิชาการ, 2540), หน้า 160.

ประชาชนที่ประชุมทุกครั้งถ้าไม่มีภารกิจอื่น ซึ่งบทบาทของเสนาบดีสภาในรัชสมัยนี้ได้แตกต่างไปจากในรัชกาลก่อน เนื่องจากได้มีการแต่งตั้งอภิรัฐมนตรีสภาขึ้นมาด้วย ดังนั้น เมื่อเสนาบดีสภาเสนอนโยบายเกี่ยวกับกิจการเรื่องใดก็จะนำมาพิจารณาในอภิรัฐมนตรีสภาก่อนว่าควรดำเนินการหรือไม่ หากอภิรัฐมนตรีสภาเห็นชอบด้วยก็จะนำไปปรึกษาในเสนาบดีสภาเพื่อลงมติวินิจฉัยนโยบายนั้น⁷ เมื่อผ่านการพิจารณาและมีพระบรมราชวินิจฉัยเป็นที่สุดแล้วเสนาบดีจะนำเรื่องดังกล่าวไปเป็นแนวทางในการบริหารราชการต่อไป

นอกจากนี้ ใน พ.ศ. 2470 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้จัดตั้งสภากรรมการองคมนตรีขึ้นมาโดยตราเป็น "พระราชบัญญัติองคมนตรี พุทธศักราช 2470 ซึ่งมีการจัดระเบียบวิธีการในการดำเนินการประชุมคล้ายกับรัฐสภา โดยมี "ข้อบังคับสภากรรมการองคมนตรี พุทธศักราช 2472" เป็นหลัก โดยพระราชประสงค์ในการจัดตั้งสภากรรมการองคมนตรีคือ เป็นการทดลองและเรียนรู้ถึงวิธีการประชุมปรึกษาของรัฐสภาและเป็นพลังที่จะเหนี่ยวรั้งต้านทานการใช้อำนาจในทางที่ผิด⁸ สำหรับอำนาจหน้าที่ของสภากรรมการองคมนตรีคือ มีอำนาจประชุมปรึกษาหารือเรื่องต่าง ๆ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานลงมาให้พิจารณา และในกรณีที่มีเรื่องสำคัญเกี่ยวกับสวัสดิภาพของประเทศชาติและประชาชน กรรมการองคมนตรีจำนวนไม่น้อยกว่า 5 คนสามารถทำหนังสือกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้มีการประชุมกันได้ โดยให้ทำหนังสือกราบบังคมทูลผ่านนายกรัฐมนตรี แต่ในทางปฏิบัติสภากรรมการองคมนตรีประสบความสำเร็จล้มเหลว เนื่องจากปรากฏหลักฐานว่า มีการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติและประกาศเพียง 5 ฉบับ และเป็นไปตามพระบรมราชโองการเท่านั้น ซึ่งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และมีการจัดทำพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 เพื่อกำหนดโครงสร้างของสถาบันการเมืองแบบใหม่แล้ว พระราชบัญญัติองคมนตรี พ.ศ. 2470 ก็ได้ถูกยกเลิกไป ส่วนข้อบังคับการประชุมสภากรรมการองคมนตรี

⁷รัฐสภา, พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการปกครองระบอบรัฐสภา, (กรุงเทพมหานคร : กองการพิมพ์เลขาธิการรัฐสภา, 2523), หน้า 94-95.

⁸สนธิ เตชานันท์, แผนพัฒนาการเมืองไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2469-2475), พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : โครงการผลิตเอกสารทางวิชาการ ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2528), หน้า 188-189.

⁹สนธิ เตชานันท์, "พระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว," เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ เรื่อง สังคมไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดโดย สถาบันไทยศึกษา และ ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 7-9 กุมภาพันธ์ 2537, หน้า 7.

ได้ถูกนำมาใช้เป็นข้อบังคับการประชุมสภาเป็นการชั่วคราวในช่วงปีแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งเมื่อพิจารณารูปแบบการปกครองดังกล่าวเปรียบเทียบกับ การปกครองในระบบรัฐสภาแล้ว จะเห็นได้ว่า สภากรรมการองคมนตรีมีลักษณะคล้ายกับฝ่ายนิติบัญญัติ เสนาบดี สภามีลักษณะคล้ายฝ่ายบริหาร ส่วนอภิรัฐมนตรีมีลักษณะคล้ายกับองคมนตรีซึ่งเป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ แต่ต่างกันในรัชสมัยนี้อำนาจในการตัดสินใจพระทัยในเรื่องต่าง ๆ อยู่ที่พระมหากษัตริย์ และยังไม่มีการกำหนดอำนาจหน้าที่และแบ่งแยกหน้าที่ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายบริหารอย่างชัดเจน อีกทั้งยังไม่มี การตรวจสอบและถ่วงดุลย์อำนาจซึ่งกันและกันด้วย นอกจากนี้ บทบาทของอภิรัฐมนตรีสภาไม่ได้เป็นเพียงที่ปรึกษาเช่นเดียวกับองคมนตรีเท่านั้น แต่มีอำนาจพิจารณาและให้ความเห็นชอบนโยบายที่เสนาบดีสภาเสนอมาด้วย ทั้งนี้ เพราะพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงต้องการให้พระบรมวงศานุวงศ์เข้ามา มีบทบาทในการบริหารราชการแผ่นดินมากขึ้น

นอกจากนี้พระองค์ยังมีโครงการจัดรูปแบบการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นแบบ “เทศบาล” เพื่อปูพื้นฐานการปกครองในระบอบประชาธิปไตยให้กับประชาชนด้วย โดยพระองค์ทรงเห็นว่า การจัดตั้งเทศบาลขึ้นในท้องที่ต่าง ๆ จะเป็นปัจจัยที่จะสอนให้ประชาชนรู้จักการใช้สิทธิเลือกตั้ง ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นการให้ความรู้แก่ประชาชนไปด้วยในตัว อีกทั้งยังเป็นการปูพื้นฐานให้ประชาชนได้รู้จักเข้าควบคุมกิจการในท้องถิ่นด้วยตนเองก่อนที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมราชการแผ่นดินโดยผ่านทางรัฐสภา¹⁰ ซึ่งพระองค์ได้มีพระราชดำริให้มีการศึกษาเกี่ยวกับเทศบาลของประเทศต่าง ๆ และร่างพระราชบัญญัติเทศบาลขึ้นมาด้วย แต่ในที่สุดเรื่องก็เงียบหายไป

จะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามปรับปรุงระบบบริหารราชการแผ่นดินให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ในขณะเดียวกัน พระองค์ทรงพยายามปูพื้นฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชนชาวสยามด้วย แต่การดำเนินการดังกล่าวยังไม่ทันต่อความต้องการในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เนื่องจากพระองค์ทรงพยายามปรับปรุงระบบการบริหารราชการแผ่นดินอย่างค่อยเป็นค่อยไป และสถาบันต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงจัดตั้งหรือปรับปรุงขึ้นมานั้น ได้กลายมาเป็นอุปสรรคต่อการปูพื้นฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยของพระองค์ไปด้วยในตัว อีกทั้งในรัชสมัยของพระองค์ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจตกต่ำได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุที่ผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475

¹⁰ เรื่องเดียวกัน หน้า 3.

1.2 บริบททางด้านการเมืองในระหว่าง พ.ศ. 2475 - พ.ศ. 2481

ในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ได้มีกลุ่มบุคคลซึ่งรวมตัวกันเรียกว่า “คณะราษฎร” ดำเนินการยึดอำนาจเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองตามรูปแบบรัฐธรรมนูญโดยมีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) โดยมีพระยาพหลพลพยุหเสนา พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอัคเนย์ พระยาประศาสน์พิทยายุทธ์ หลวงพิบูลสงคราม หลวงประดิษฐมนูธรรม หลวงสินธุ์สงครามชัย หลวงทัศนัยนิยมศึก จมื่นสूरฤทธิไกร นายประยูร ภมรมนตรี และนายด้วง ลพานุกรม¹¹ เป็นแกนนำในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งสมาชิกคณะราษฎรนี้ประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่าย ทั้งกลุ่มข้าราชการที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ชั้นผู้น้อยในประเทศ ทั้งทหารและพลเรือน ซึ่งบางคนก็เป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์กับขุนนางในระบอบเก่าอย่างใกล้ชิด

เมื่อคณะราษฎรสามารถยึดอำนาจปกครองได้สำเร็จ ได้มีการแต่งตั้งผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารขึ้น 3 นาย เป็นผู้บริหารราชการแผ่นดินชั่วคราวในระหว่างที่ยังไม่ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญคือ พระยาพหลพลพยุหเสนา พระยาทรงสุรเดช และพระยาฤทธิอัคเนย์ และคณะราษฎรได้มีหนังสือกราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญต่อไป ซึ่งพระองค์ได้ยอมรับคำเชิญดังกล่าว เนื่องจากพระองค์เชื่อว่า คณะราษฎรจะสถาปนาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยตามแบบอย่างของประเทศอังกฤษหรือประเทศอื่นซึ่งมีพระมหากษัตริย์ปกครองภายใต้อำนาจจำกัด และพระองค์ยังได้ตราพระราชกำหนดนิรโทษกรรมในคราวเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน พุทธศักราช 2475 โดยมีสาระสำคัญในมาตรา 3 คือ “บรรดาการกระทำทั้งหลายของคณะราษฎร หากเป็นการละเมิดบทกฎหมายใด ห้ามไม่ให้ถือว่าเป็นการละเมิดกฎหมาย” ซึ่งคณะราษฎรบางคนได้เข้าเฝ้าเพื่อขอพระราชทานอภัยโทษต่อพระองค์ในเวลาต่อมาด้วย

ในวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 อันเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทย และได้มีการเปิดการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกในวันรุ่งขึ้น โดยคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารได้แต่งตั้งคณะบุคคลจำนวน 70 นายเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร¹² ตามมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 โดยมีเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเป็น

¹¹ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475, พิมพ์ครั้งที่สอง กรุงเทพฯ มหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์วิชาการ, 2540), หน้า 222-223.

¹² รายชื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรปรากฏตามรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 1/2475 วันอังคารที่ 28 มิถุนายน พุทธศักราช 2475, หน้า 1.

ประธานสภาผู้แทนราษฎร และที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้มีมติเลือกพระยามโนปกรณนิติ
 ชาติดาเป็นประธานคณะกรรมการราษฎรตามที่พระยาพหลพลพยุหเสนาเสนอชื่อ ซึ่งก่อนที่พระยา
 พหลพลพยุหเสนาจะเสนอชื่อต่อสภาผู้แทนราษฎรนี้ ที่ประชุมคณะราษฎรได้มีการอภิปรายกันว่า
 จะเลือกผู้ใดเป็นประธานคณะกรรมการราษฎร ในครั้งแรกพระยาพหลพลพยุหเสนาได้เสนอชื่อ
 พระองค์เจ้าบวรเดช แต่ได้รับการคัดค้านจากคณะราษฎร เนื่องจากพระองค์เจ้าบวรเดชเป็น
 เชื้อพระวงศ์และเกรงกันว่าพระองค์เจ้าบวรเดชจะนำลัทธิเผด็จการอมตยาธิปไตยมาใช้¹³ หลวง
 ประดิษฐ์มูธรรมจึงเสนอชื่อพระยามโนปกรณนิติชาติดาซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่ามีความ
 ซื่อสัตย์ภักดีและมีความสัมพันธ์อันดีกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์และไม่มีส่วน
 สัมพันธ์กับคณะราษฎรมาก่อน¹⁴ โดยคณะราษฎรหวังว่าพระยามโนปกรณนิติชาติดาจะช่วยเชื่อม
 ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์และคณะราษฎรได้ หลังจากนั้น พระยามโนปกรณนิติชาติดา
 ได้คัดเลือกคณะกรรมการราษฎรอีกจำนวน 14 นายเป็นคณะรัฐบาลชุดแรก¹⁵ ซึ่งส่วนใหญ่ล้วน
 เป็นสมาชิกคณะราษฎร อย่างไรก็ตาม ในขณะที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการ
 ปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ยังไม่ได้มีการยกเลิกตำแหน่งเสนาบดี ซึ่งมีมา
 ตั้งแต่ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระยามโนปกรณนิติชาติดาจึงได้คัดเลือก แต่งตั้ง โยภยัย
 คณะเสนาบดีใหม่ทั้งหมด ทำให้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ได้เข้าควบคุมการบริหารของกระทรวง
 ต่าง ๆ ทั้งหมด¹⁶ นอกจากนี้ ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกนี้ยังได้มีการแต่งตั้งคณะ
 อนุกรรมการเพื่อดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรอีกด้วย

ในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทาน
 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475¹⁷ และได้มีการแต่งตั้งพระยามโนปกรณ
 นิติชาติดาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ โดยมีรัฐมนตรีประจำกระทรวงต่าง ๆ
 จำนวน 7 นาย และรัฐมนตรีลอยจำนวน 13 นาย ซึ่งรัฐมนตรีลอยล้วนเป็นสมาชิกของคณะราษฎร
 ทั้งสิ้น สำหรับคณะราษฎรภายใต้การนำของพระยาพหลพลพยุหเสนาได้จัดตั้ง "สมาคมคณะ
 ราษฎร" ขึ้นมาโดยมีพระยานิติศาสตร์ไพศาลย์ เป็นนายกสมาคม นายประยูร ภมรมนตรี เป็น

¹³ วิเทศกรณีย์, สารคดีประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทยตั้งแต่ ร.ศ. 130 จนถึงปัจจุบัน,
 พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รวมการพิมพ์, 2518), หน้า 103.

¹⁴ เฉลิมเกียรติ ฝิ่นวูล, รายงานการวิจัยเรื่องความคิดทางการเมืองของปรีดี พนมยงค์,
 หน้า 9.

¹⁵ รายชื่อคณะรัฐมนตรีปรากฏตามรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 1/2475
 วันอังคารที่ 28 มิถุนายน พุทธศักราช 2475, หน้า 12.

¹⁶ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475, หน้า 248.

¹⁷ ใน พ.ศ. 2483 ได้เปลี่ยนชื่อเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475

อุปนายก นายสงวน ตุลารักษ์ เป็นเหรัญญิก และนายประยัด ศรีจรูญ เป็นนายทะเบียน โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของสมาคมคณะราษฎร ดังนี้¹⁸

1. เพื่อสนับสนุนรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินตามแบบพระมหากษัตริย์อยู่ได้ กฎหมาย

2. เพื่อดำเนินการทั้งหลายให้มุ่งไปในทางความเจริญของประเทศ และให้ความสุขแก่ประชาชน โดยอาศัยหลัก 6 ประการ

3. เพื่อปลูกความสามัคคีและความรักชาติในระหว่างคนไทยด้วยกัน

และต่อมาในวันที่ 7 มกราคม 2475 พระยาโทณวณิกมนตรี (วิสุทธี โทณวณิก) และคณะรวม 12 นายได้ยื่นคำร้องต่อกระทรวงมหาดไทยขอจดทะเบียนสมาคมการเมืองเช่นเดียวกับสมาคมคณะราษฎร โดยใช้ชื่อว่าสมาคมคณะชาติ¹⁹ แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชหัตถเลขาถึงพระยามโนปกรณนิติชาดา เลขที่ 2/128 ลงวันที่ 31 มกราคม 2475 มีความตอนหนึ่งว่า

“สำหรับประเทศสยามซึ่งพึงจะมีรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ ยังหาถึงเวลาสมควรที่จะมี คณะการเมืองเช่นเขาไม่ ด้วยประชาชนส่วนมากยังไม่เข้าใจวิธีการปกครองแบบรัฐธรรมนูญ เสียเลย... คณะการเมืองจะทำประโยชน์จริงให้แก่ประชาชนได้ก็เมื่อประชาชนมีความเข้าใจใน วิธีการปกครองแบบรัฐธรรมนูญ”²⁰

เมื่อเป็นเช่นนี้พระยามโนปกรณนิติชาดาจึงได้นำเรื่องคณะกรรมการเมืองเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรี และที่ประชุมได้มีมติคล้อยไปกับพระราชหัตถเลขาดังกล่าวพระยามโนปกรณนิติชาดา จึงออกประกาศห้ามข้าราชการทหารและพลเรือนทุกคนแม้ว่าจะออกจากราชการแล้วก็ตามเข้า เป็นสมาชิกองค์การ พรรค หรือสมาคมทางการเมืองใด ๆ ทั้งสิ้น²¹ ซึ่งในขณะนั้นมีเพียงสมาคม เดียวคือ สมาคมคณะราษฎร ความขัดแย้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่าง คณะราษฎรกับกลุ่มของพระยามโนปกรณนิติชาดาอย่างชัดเจน

สถาบันวิทยบริการ

¹⁸ นริศ มีสมบูรณ์, “บทบาทรัฐสภาไทยในการตรากฎหมาย : ศึกษาบทบาทคณะราษฎรในกระบวนการนิติบัญญัติระหว่าง พ.ศ. 2475-2489” (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิตบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 32.

¹⁹ เฉลิมเกียรติ ผิวนวน, รายงานการวิจัยเรื่องความคิดทางการเมืองของปรีดี พนมยงค์, หน้า 90.

²⁰ ชาลี เอี่ยมกระแสสินธุ์, เบื้องหลังพระปกเกล้าฯ สละราชสมบัติ, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิทยานุกูล, 2516), หน้า 192-193.

²¹ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475, หน้า 252.

หลังจากนั้นเพียงไม่กี่วันหลวงประดิษฐ์มนูธรรมได้เสนอเค้าโครงเศรษฐกิจแห่งชาติ ต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการประกันการดำรงอยู่ของราษฎร ทั้งนี้ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของคณะราษฎรที่ได้ประกาศไว้ในคราวเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาเค้าโครงเศรษฐกิจแห่งชาติ ดังกล่าว ซึ่งคณะกรรมการได้มีความคิดเห็นแตกแยกเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายพระยามโนปกรณนิติธาดา เห็นว่า ควรดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบเดิมยังไม่ควรเปลี่ยนแปลง ซึ่งฝ่ายพระยามโนปกรณนิติธาดานี้ได้มีสมาชิกคนสำคัญของคณะราษฎรให้การสนับสนุนด้วย ได้แก่ พระยาทรงสุรเดช พระยาประศาสน์พิทยายุทธ์ หลวงสินธุ์สงครามชัย และนายประยูร ภมรมนตรี แต่ฝ่ายหลวงประดิษฐ์มนูธรรมเห็นว่าควรดำเนินนโยบายตามเค้าโครงเศรษฐกิจที่ได้เสนอไว้เท่าที่จะทำได้ ซึ่งในเรื่องนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชวินิจฉัยว่าเค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรมมีลักษณะคล้ายคลึงกับเค้าโครงเศรษฐกิจของประเทศสหภาพโซเวียต ซึ่งใช้ปฏิบัติอยู่ในขณะนั้น²² ความขัดแย้งดังกล่าวเป็นเหตุให้คณะรัฐบาลประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาให้ปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรและให้รอการใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา โดยมีสาระสำคัญคือ ห้ามมิให้มีการเรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรจนกว่าจะมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และได้กำหนดให้มีคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ขึ้นมา โดยให้นายกรัฐมนตรีคนเดิมเป็นนายกรัฐมนตรีของคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ กับให้รัฐมนตรีผู้ซึ่งว่าการกระทรวงต่าง ๆ อยู่เป็นสมาชิกของคณะรัฐมนตรีชุดใหม่โดยตำแหน่ง ส่วนรัฐมนตรีอื่น ๆ²³ จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้นโดยคำแนะนำของนายกรัฐมนตรีต่อไปตามข้อ 2 แห่งพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว ทำให้พระยามโนปกรณนิติธาดา ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป และได้มีการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่โดยรัฐมนตรีที่ หลุดพ้นจากตำแหน่ง ได้แก่ หลวงประดิษฐ์มนูธรรม นายด้วง ลพานุกรม นายแนบ พหลโยธิน และหลวงเดชสทกรณ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า นอกจากคณะราษฎรจะเริ่มขัดแย้งกับกลุ่มของพระยามโนปกรณนิติธาดาแล้วยังขัดแย้งกันเองด้วย

หลังจากที่ได้มีการปิดสภาผู้แทนราษฎรแล้ว รัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดายังได้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2476 และบังคับให้หลวงประดิษฐ์มนูธรรมเดินทางออกนอกประเทศเป็นการชั่วคราว อีกทั้งยังได้จัดตั้งสภาเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้น โดยมีพระยา

²² รัศมี ชาตะสิงห์, "บทบาทของพระยาพหลพลพยุหเสนา ในฐานะนายกรัฐมนตรีในระยะหกปีแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2476-2481)" (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 56.

²³ รัฐมนตรีอื่น ๆ ตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาดังนี้ หมายถึง รัฐมนตรีซึ่งไม่ได้ประจำกระทรวงใดกระทรวงหนึ่งหรือรัฐมนตรีลอย ซึ่งล้วนเป็นสมาชิกคณะราษฎรทั้งสิ้น

มโนปกรณ์นิติธาดาเป็นประธาน ทั้งนี้ เพื่อแสดงให้เห็นว่าคณะรัฐบาลของพระยามโนปกรณ์นิติธาดาก็มิได้มีความละเลยในปัญหาเศรษฐกิจของชาติแต่ประการใด²⁴ หลังจากนั้น พระยาพหลพลพยุหเสนา พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอัคเนย์ และพระยาประศาสน์พิทยายุทธ์ ได้ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นผลให้การบริหารราชการแผ่นดินภายใต้การนำของพระยามโนปกรณ์นิติธาดาอยู่ภายใต้การดำเนินการของรัฐมนตรีเพียงไม่กี่คน

ในวันที่ 20 มิถุนายน 2476 พระยาพหลพลพยุหเสนาและคณะได้ดำเนินการปฏิวัติเพื่อยึดอำนาจจากรัฐบาลพระยามโนปกรณ์นิติธาดา และให้นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่ง และกราบบังคมทูลต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวขอพระราชทานมัญญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 กลับมาใช้ใหม่ ซึ่งพระองค์ทรงรับคำขอนั้นโดยมีเงื่อนไขให้คงพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ไว้²⁵ แล้วจึงได้จัดให้มีการเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรอีกครั้งหนึ่ง โดยได้ตั้งคณะรัฐบาลขึ้นมาใหม่ภายใต้การนำของพระยาพหลพลพยุหเสนา และได้มีการตราพระราชบัญญัตินิติโทษกรรมในการจัดการให้คณะรัฐมนตรีลาออกเพื่อให้มีการเปิดสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2476 อีกทั้งยังได้เชิญหลวงประดิษฐ์มนูธรรมกลับประเทศ โดยได้มีการตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาสอบสวนว่าหลวงประดิษฐ์มนูธรรมเป็นคอมมิวนิสต์ตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่ ซึ่งคณะกรรมการได้พิจารณาแล้วเห็นว่าไม่เป็นไปตามที่ถูกกล่าวหา จึงได้มีการโปรดเกล้าแต่งตั้งให้ หลวงประดิษฐ์มนูธรรมเป็นรัฐมนตรีต่อไป และรัฐบาลยังได้ประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบการสภาเศรษฐกิจ พุทธศักราช 2476 เพื่อยกเลิกข้อความในประกาศตั้งสภาเศรษฐกิจซึ่งขัดหรือแย้งกับพระราชกฤษฎีกานี้โดยมิได้นำหลักการในเค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรมมาใช้

ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 ได้มีการก่อความไม่สงบเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่า “กบฏบวรเดช” นำโดยพระองค์เจ้าบวรเดช แต่รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาสามารถปราบปรามได้สำเร็จ ผู้มีบทบาทสำคัญในการปราบปรามกบฏบวรเดชคือ พันโทหลวงพิบูลสงคราม ซึ่งในการปราบปรามกบฏครั้งนี้ได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้กระทำการโดยสุจริตตามหน้าที่ในการปราบปรามกบฏ พุทธศักราช 2476 เพื่อคุ้มครองผู้ปราบปรามกบฏที่กระทำการโดยสุจริตตามหน้าที่ที่รัฐบาลมอบหมายด้วย ผลจากกรณีกบฏบวรเดชนี้เป็นเหตุให้รัฐบาลทวีความรุนแรงในการปราบปรามบุคคลซึ่งเป็นศัตรูในทางการเมืองกับรัฐบาล โดยได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช 2476 ซึ่งรัฐบาลอ้างว่าพระราชบัญญัตินี้เป็นประโยชน์ต่อผู้ถูกจับกุม

²⁴วิเทศกรณ์ย์, สารคดีประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทยตั้งแต่ ร.ศ. 130 จนถึงปัจจุบัน, หน้า 229.

²⁵ปรีดี พนมยงค์, ชีวิตผืนผวนของข้าพเจ้า และ 21 ปีที่ลี้ภัยในสาธารณรัฐราษฎรจีน พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เทียนวรรณ, 2529), หน้า 24.

หรือผู้ต้องหา ทำให้ผู้ถูกจับกุมหรือผู้ต้องหาไม่เสียเวลานานในการรอคำพิพากษาและได้รับการปลดปล่อยสู่อิสรภาพโดยเร็ว และได้ตราพระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2476 เพื่อลงโทษบุคคลที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ อีกทั้งพระยาพหลพลพยุหเสนายังได้มีคำสั่งลงวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2476 ถึงรัฐมนตรีทุกกระทรวงเกี่ยวกับการพิจารณาลงโทษผู้ที่ไม่ให้ความร่วมมือกับทางราชการในระหว่างเกิดการกบฏ²⁶ โดยให้โยกย้ายข้าราชการพลเรือนที่ประจำอยู่ในจังหวัดนครราชสีมาไปที่อื่นทั้งหมด (เนื่องจากจังหวัดนครราชสีมาเป็นกองบัญชาการใหญ่ของกบฏบวรเดช) และยังมีการกล่าวหาและจับกุมบุคคลที่สงสัยว่าเป็นศัตรูของรัฐบาลเป็นจำนวนมาก ซึ่งกรณีกบฏบวรเดชนี้ได้ส่งผลกระทบต่อฐานะของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระราชวงศ์เป็นอันมาก เนื่องจากรัฐบาลเชื่อว่าเจ้านายและข้าราชการบริหารส่วนใหญ่ได้ให้การสนับสนุนฝ่ายกบฏทั้งด้านกำลังใจและกำลังเงิน²⁷

ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2476 ได้มีการจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ครั้งแรกตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2478 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งทางอ้อม โดยให้ราษฎรเลือกตั้งผู้แทนตำบล และให้ผู้แทนตำบลเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกทอดหนึ่ง และได้มีการประกาศพระราชกฤษฎีกาแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 เท่ากับจำนวนสมาชิกประเภทที่ 1 ด้วย ซึ่งในการเลือกตั้งครั้งแรกนี้พระยาพหลพลพยุหเสนาได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี

ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2477 ได้มีเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ทางการเมืองของไทย คือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ²⁸ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความ

²⁶ รัศมี ชาตะสิงห์, “บทบาทของพระยาพหลพลพยุหเสนา ในฐานะนายกรัฐมนตรีในระยะหกปีแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2476-2481)”, หน้า 160.

²⁷ สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2481-2492, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 33.

²⁸ ในเรื่องการสละราชสมบัตินี้ พระองค์เคยมีพระราชดำริที่จะสละราชสมบัติมาแล้วครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2475 เมื่อพระองค์ได้ให้พระยามโนปกรณนิติธาดาและคณะราษฎรเข้าเฝ้าภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเพียง 6 วัน รายละเอียดปรากฏตามสำเนาบันทึกฉบับที่ 109/1922 ลงวันที่ 2 กรกฎาคม 2475 ที่เจ้าพระยามหิธรมีถึง พระยามโนปกรณนิติธาดา ซึ่งสาเหตุที่พระองค์มีพระราชดำริที่จะสละราชสมบัติในคราวนั้น เนื่องจากพระองค์เห็นว่าพระเนตรของพระองค์ไม่ปกติ ถึงจะไม่มี การเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ทรงมีพระราชดำริที่จะลาออกอยู่ก่อนแล้ว แต่พระยาตรีวิสารวาจาได้คัดค้านไว้

ขัดแย้งระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับคณะรัฐบาลในหลายประการ เช่น ความขัดแย้งในเรื่องการแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ความขัดแย้งในเรื่องเกี่ยวกับพระราชอำนาจในการยับยั้งร่างกฎหมายของพระมหากษัตริย์ ความขัดแย้งในเรื่องเกี่ยวกับการให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน ฯลฯ พระองค์จึงตัดสินพระทัยประกาศสละราชสมบัติ โดยมีข้อความตอนหนึ่งว่า

“ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะสละอำนาจอันเป็นของข้าพเจ้าอยู่เต็มให้แก่ราษฎรทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใด คณะใดโดยเฉพาะ เพื่อใช้อำนาจโดยสิทธิขาด และโดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของประชชนราษฎร”²⁹

หลังจากพระองค์ตัดสินพระทัยสละราชสมบัติ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติเห็นชอบในการอัญเชิญพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอานันทมหิดลขึ้นครองราชย์สืบราชสันตติวงศ์ต่อไป ทั้งนี้ เป็นไปตามมาตรา 9 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 และกฎมณเฑียรบาล ว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช 2467 แต่โดยที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลยังไม่ทรงบรรลุนิติภาวะสภาผู้แทนราษฎรจึงมีมติให้แต่งตั้งคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ประกอบด้วย พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นอนุวัตรจาตุรนต์ (ประธาน) พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา และเจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) แต่ในเดือนสิงหาคม 2478 พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นอนุวัตรจาตุรนต์ ได้สิ้นพระชนม์เนื่องจากปลงพระชนม์เอง จึงได้มีการแต่งตั้งคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชุดใหม่ประกอบด้วย พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา (ประธาน) เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) และเจ้าพระยาพิชโยธินทรโยธิน (อุ่ม อินทรโยธิน)

ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2478 พระยาพหลพลพยุหเสนาได้ขอลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากสภาผู้แทนราษฎรไม่เห็นชอบด้วยกับนโยบายของรัฐบาลในการเข้าร่วมในโครงการควบคุมค่าจัดวางระหว่างประเทศ แต่ท่านก็ได้รับเลือกให้กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งในปีเดียวกันนี้ได้มีการคบคิดวางแผนเพื่อก่อการกบฏอีกครั้งหนึ่งเรียกว่า “กบฏนายสิบ” นำโดยกลุ่มนายทหารชั้นประทวนจากกรมทหารต่าง ๆ ในพระนคร แต่ได้ถูกรัฐบาลจับกุมได้ก่อนจะดำเนินการสำเร็จ ซึ่งการกบฏครั้งนี้ได้มีการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช 2478 ขึ้นใช้บังคับอีกครั้งหนึ่งเพื่อพิจารณาคดีกบฏครั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินกระบวนวิธีพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว

ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2480 พระยาพหลพลพยุหเสนาได้ขอลาออกจากตำแหน่งอีกครั้ง เนื่องจากรัฐบาลถูกโจมตีจากสภาผู้แทนราษฎรอย่างรุนแรงว่าได้มีการแสวงหาประโยชน์ใส่ตนเองในการซื้อขายที่ดินของพระคลังข้างที่ และรัฐบาลไม่สามารถชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาได้

²⁹ รายละเอียดปรากฏในพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศสละราชสมบัติ

เหตุการณ์ครั้งนี้ ทำให้พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ ยื่นใบลาออกจากตำแหน่งด้วย³⁰ แต่เมื่อพระยาพหลพลพยุหเสนาได้กลับเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรี อีกครั้งหนึ่งโดยมีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ก็ ตัดสินใจปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2480 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ได้ดำรง ตำแหน่งครบวาระ จึงได้จัดให้มีการเลือกตั้งครั้งที่สองขึ้นมาตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2479 โดยในการเลือกตั้งครั้งนี้แตกต่างจากการ เลือกตั้งครั้งแรกคือ เป็นการเลือกตั้งทางตรงที่ราษฎรสามารถเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วย ตนเอง ไม่ต้องผ่านผู้แทนของตนเหมือนการเลือกตั้งครั้งแรก และตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2479 นี้ได้เปิดโอกาสให้ข้าราชการประจำ สมัครเข้ารับเลือกตั้งได้ แต่ต้องไม่สมัครในเขตที่ดินมีเงินเดือนและประจำตำแหน่งอยู่³¹ ในการ เลือกตั้งครั้งนี้พระยาพหลพลพยุหเสนาได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง แต่ สถานภาพของรัฐบาลชุดนี้ถูกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควบคุมการทำงานอย่างเข้มงวด จนกระทั่ง ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2481 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เสนอญัตติขอแก้ไขข้อบังคับการประชุมและ ปรึกษาของสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2477 ว่า ในการเสนอพระราชบัญญัติงบประมาณ ให้รัฐบาล เสนอรายละเอียดเกี่ยวกับงบประมาณไปด้วย แต่รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาไม่เห็นด้วยกับ ญัตติดังกล่าวและได้แพ้มติในสภาผู้แทนราษฎร รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาจึงขอลาออก แต่ คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไม่ยอมรับใบลาออก เนื่องจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล กำลังจะเสด็จนิวัติกลับพระนคร และสถานการณ์ของโลกกำลังจะเข้าสู่สภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงขอให้มีการยุบสภาผู้แทนราษฎรแทน และจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท ที่ 1 ใหม่ภายใน 90 วัน ซึ่งในการเลือกตั้งครั้งที่ 3 นี้ พระยาพหลพลพยุหเสนาไม่ยอมรับตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีอีก นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามจึงขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป

1.3 บริบททางการเมืองในระหว่าง พ.ศ. 2481 - พ.ศ. 2488

เมื่อนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้พยายามรวบรวม ย่านางทางการเมืองมาไว้ที่ตนโดยได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรี

³⁰ รัศมี ชาศะสิงห์, "บทบาทของพระยาพหลพลพยุหเสนา ในฐานะนายกรัฐมนตรีใน ระยะหกปีแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง(พ.ศ. 2476-2481)", หน้า 250.

³¹ มาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2479

ว่าการกระทรวงกลาโหม และผู้บัญชาการทหารบก ควบคู่กันไปด้วย อีกทั้งยังได้แต่งตั้งนายทหารที่เป็นพรรคพวกของตนเข้าดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในกองทัพทั้งสามและในกรมตำรวจ³² และในฝ่ายบริหารได้แต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ 2 ซึ่งเป็นพรรคพวกของตนให้ดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีเกือบทั้งหมด นอกจากนี้ นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามยังเข้าควบคุมข้าราชการด้วยวิธีการต่าง ๆ คือ การให้ข้าราชการประจำขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี การควบคุมความประพฤติและการปฏิบัติราชการให้เป็นไปตามระเบียบวินัย โดยเน้นให้ข้าราชการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความนิยมจากประชาชนและข้าราชการทั่วไป³³ หลังจากบริหารประเทศได้เพียงเดือนเศษรัฐบาลนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามได้ดำเนินการจับกุมและกวาดล้างบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นศัตรูทางการเมืองกับรัฐบาลและมีความประสงค์ที่จะเปลี่ยนแปลงรัฐบาล ทั้งนี้ เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับคณะรัฐบาล ซึ่งบุคคลส่วนหนึ่งที่ถูกจับกุมเป็นบุคคลที่มีฐานะทางสังคมในระดับสูงและบางคนเคยเป็นสมาชิกคณะราษฎรด้วย เช่น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร พระยาอุดมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์ พระยาเทพหัสดิน พันเอกหลวงชำนาญยุทธศิลป์ พระยาทรงสุรเดช พระยาศรภักย์พิพัฒน์ นายมังกร สามเสน ฯลฯ ซึ่งรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช 2481 ขึ้นเพื่อดำเนินการลงโทษกลุ่มบุคคลดังกล่าวและเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับคณะรัฐบาล

สำหรับนโยบายในการบริหารประเทศนั้นรัฐบาลนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามได้ใช้ลัทธิชาตินิยมเป็นแนวทางในการบริหารประเทศ ทั้งทางด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม เช่น รัฐบาลยื่นข้อเสนอดูประเทศฝรั่งเศสเพื่อขอคืนแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขงคืน และได้ประโคมข่าวการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการเจรจาและสภาวะของประเทศฝรั่งเศสในอินโดจีนอยู่เนื่อง ๆ ทำให้ประชาชนอีกเต็ม เสนอตัวรับใช้ชาติทุกวิถีทาง³⁴ อีกทั้งรัฐบาลยังได้ประกาศใช้รัฐนิยมและดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจเพื่อให้ประชาชนให้การสนับสนุนรัฐบาล รัฐบาลจะได้รับความมั่นคงยิ่งขึ้น ซึ่งการดำเนินนโยบายของรัฐบาลเช่นนี้ได้เข้าแทรกแซงการดำรงชีวิตประชาชนของประชาชนด้วย

³² สุรพันธุ์ บุญยมานพ, "การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของหลวงพิบูลสงคราม : ศึกษาเฉพาะกรณีการกวาดล้างปรปักษ์ทางการเมืองในปี พ.ศ. 2481" (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 184.

³³ นริศ มีสมบูรณ์, "บทบาทรัฐสภาไทยในการตรากฎหมาย : ศึกษาบทบาทคณะราษฎรในกระบวนการนิติบัญญัติระหว่าง พ.ศ. 2475-2489", หน้า 36-37.

³⁴ อุบล จิระสวัสดิ์, "สภาวะทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2" (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 60.

ใน พ.ศ. 2482 ได้มีการตรารัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยนามประเทศ พุทธศักราช 2482 เพื่อแก้ไขชื่อประเทศจาก “สยาม” เป็น “ไทย” และในปีต่อมาได้มีการตรารัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยบทเฉพาะกาล พุทธศักราช 2483 เพื่อยืดอายุสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 จาก 10 ปี เป็น 20 ปี โดยให้เหตุผลว่า ประชาชนยังไม่มีวามเคยชินต่อการปกครองระบอบใหม่ อย่างเพียงพอ และการจัดการศึกษาให้ราษฎรได้เรียนรูัจนจบประถมศึกษายังไม่สมความมุ่งหมาย ของรัฐบาลเนื่องจากตลอดระยะเวลาที่ผ่านมารัฐบาลมีอุปสรรคในการบริหารราชการแผ่นดิน จึงยังไม่ถึงเวลาอันสมควรที่จะปล่อยให้สมาชิกสภาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 สิ้นสุดไป

ใน พ.ศ. 2484 รัฐบาลได้มีความเข้มแข็งมากขึ้น ไม่มีกลุ่มบุคคลออกมาต่อต้านรัฐบาล และสภาผู้แทนราษฎรก็อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล แต่รัฐบาลต้องเผชิญกับปัญหาระหว่าง ประเทศ เนื่องจากสภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ในตอนแรก รัฐบาลไทยได้ประกาศนโยบายเป็นกลางและทำสัญญาไม่รุกรานต่อกันระหว่างประเทศไทยกับ อังกฤษ ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น ต่อมา ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 ประเทศญี่ปุ่นได้ขอเคลื่อน กองทัพผ่านประเทศไทยซึ่งรัฐบาลไทยได้ตกลงยินยอม โดยได้ลงนามในสัญญาพันธมิตรระหว่าง ประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นไว้ ซึ่งเรื่องการเข้าเป็นพันธมิตรกับประเทศญี่ปุ่นนี้เป็นเหตุให้เกิด ความขัดแย้งระหว่างนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามกับนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งไม่เห็นด้วยกับ การกระทำดังกล่าว นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามจึงได้แต่งตั้งให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จ ราชการแทนพระองค์แทนเจ้าพระยาอมราช (บัน สุขุม) ซึ่งถึงแก่อสัญกรรมเพื่อกีดกันนายปรีดี พนมยงค์ ให้อยู่นอกวงการเมือง และตนเองได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ควบอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย ต่อมาใน พ.ศ. 2485 ประเทศไทยได้ให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือ กับประเทศญี่ปุ่นมากขึ้นโดยการประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรคือ ประเทศอังกฤษและ ประเทศอเมริกา โดยนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในขณะนั้นไม่ได้ร่วม ลงนามด้วย ในช่วงเวลาดังกล่าวรัฐบาลได้ปรับปรุงคณะรัฐมนตรีอีกครั้ง และนายพันเอกหลวง พิบูลสงครามยังได้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งมีอำนาจบังคับบัญชาทั้งแม่ทัพบก แม่ทัพเรือ และแม่ทัพอากาศ อีกตำแหน่งหนึ่งด้วย

อย่างไรก็ตาม ในระหว่างที่นายปรีดี พนมยงค์ ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทน พระองค์ นายปรีดี พนมยงค์ ได้จัดตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้นอย่างลับ ๆ เพื่อต่อต้านประเทศญี่ปุ่น และรัฐบาล โดยมีกลุ่มทหารเรือและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 บางคนให้การสนับสนุน นอกจากนี้ ใน พ.ศ. 2485 ยังได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญอีกครั้งหนึ่งคือ รัฐธรรมนูญแก้ไข เพิ่มเติมว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2485 เพื่อขยายกำหนดระยะเวลา ดำรงตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 จากเดิมมีกำหนดระยะเวลา 4 ปี เป็นขยายระยะเวลาออกไปได้อีกคราวละไม่เกิน 2 ปี หากมีเหตุขัดข้องหรือเป็นการพ้นวิสัยที่จะ

จัดให้มีการเลือกตั้ง³⁵ ซึ่งได้มีการตราพระราชบัญญัติขยายกำหนดเวลาอยู่ในตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถึง 2 ครั้ง คือใน พ.ศ. 2485 และ พ.ศ. 2487 เนื่องจากประเทศเผชิญอยู่ในภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2

ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2487 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบบริหารราชการนครบาลเพชรบูรณ์เข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร และได้ถูกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโหวตอย่างรุนแรงเนื่องจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามอ้างว่าได้จัดเตรียมจังหวัดเพชรบูรณ์ไว้เพื่อเป็นที่อพยพราษฎร โดยไม่บอกเหตุผลที่แท้จริงว่าเพื่อเป็นฐานปฏิบัติการทางทหารในการขับไล่กองทัพญี่ปุ่น³⁶ เนื่องจากญี่ปุ่นมีท่าทีว่าจะแพ้สงคราม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงโหวตรัฐบาลว่า จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นพื้นที่รุกรันดารไม่เหมาะสมสำหรับเป็นที่อยู่อาศัยจึงไม่สมควรอนุมัติพระราชบัญญัตินี้ นอกจากนี้ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามยังถูกโจมตีเกี่ยวกับการอนุมัติพระราชกำหนดการจัดสร้างพุทธบรมมณฑล ซึ่งรัฐบาลอ้างว่าเป็นการสร้างแหล่งศักดิ์สิทธิ์แห่งพระพุทธศาสนา แต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเห็นว่าเป็นการฟุ่มเฟือยโดยไม่จำเป็นสำหรับสถานการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงได้แพ้มติของสภาผู้แทนราษฎร จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในขณะนั้นได้อนุมัติใบลาออกและแต่งตั้งนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีทันที ทั้งที่พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ยังไม่อาจจะตัดสินใจลงนามรับสนองพระบรมราชโองการได้³⁷ สาเหตุที่นายปรีดี พนมยงค์ ต้องรีบกระทำเช่นนี้ เนื่องจากก่อนหน้านี้ออมพล ป. พิบูลสงครามได้เคยยื่นใบลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาแล้วครั้งหนึ่ง และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้อนุมัติแล้ว แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับเปลี่ยนใจในภายหลังและประกาศว่าเป็นความเข้าใจผิด ในครั้งนี้นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้รับดำเนินการโดยทันที

หลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ก็ทรงลาออกจากตำแหน่งด้วย ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวเจ้าพระยาพิชัยโยธินได้ถึงแก่อสัญกรรมลงไป สมาชิก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁵ มาตรา 3 แห่งรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2485

³⁶ สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2481-2492, หน้า 103.

³⁷ ตำรงค์ อิมวิเศษ, "การร่างรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2489 และการเมืองภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ" (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 60.

สภาผู้แทนราษฎรจึงลงมติให้นายปรีดี พนมยงค์ ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่ผู้เดียว อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะไม่ได้เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ก็ยังดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดอยู่ รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ จึงแก้ปัญหาโดยเปลี่ยนตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดมาเป็นตำแหน่งแม่ทัพใหญ่โดยให้พระยาพหลพลพยุหเสนาดำรงตำแหน่งดังกล่าว และแต่งตั้งจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดินแทน เพื่อลดทอนอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

สำหรับแนวทางในการบริหารประเทศของรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ นั้นได้ผ่อนปรนนโยบายรัฐนิยมของจอมพล ป. ลงมาก รวมทั้งได้มีการตราพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พุทธศักราช 2487 และพระราชกำหนดนิรโทษกรรมแก่ผู้กระทำความผิดฐานกบฏและจลาจล พุทธศักราช 2488 เพื่อให้ นักโทษการเมืองตั้งแต่สมัยกบฏบวรเดชหลุดพ้นจากการเป็นผู้กระทำความผิด นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้แก้ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นเนื่องจากญี่ปุ่นเริ่มรู้เรื่องขบวนการเสรีไทยที่กำลังดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่น จนกระทั่งเมื่อญี่ปุ่นแพ้สงคราม นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในขณะนั้นได้ประกาศว่า การประกาศสงครามระหว่างประเทศไทยกับประเทศอังกฤษและประเทศอเมริกาเป็นโมฆะ เนื่องจากนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์มิได้ร่วมลงนามในคำประกาศสงครามด้วย³⁸ ทั้งนี้ เพื่อมิให้ประเทศไทยต้องเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม

หลังจากที่ประเทศญี่ปุ่นแพ้สงครามแล้ว นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี ได้ขอลาออกจากตำแหน่งเนื่องจากเป็นรัฐบาลอยู่ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่นแพ้สงคราม จึงได้มีการแต่งตั้งนายทวี บุณยเกตุ ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป ซึ่งการจัดตั้งรัฐบาลชุดนี้เป็นการจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวเพียง 18 วัน เพื่อยุติความวุ่นวายของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ภายหลังจากที่หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช กลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งหลังจากที่หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช กลับมาประเทศไทยแล้วก็ได้เข้าดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีเป็นคนต่อมาทันที สำหรับการบริหารประเทศของรัฐบาลชุดนี้นั้น รัฐบาลได้พยายามเจรจากับประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อมิให้ประเทศไทยตกเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม และได้มีการตราพระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พุทธศักราช 2488 ขึ้นมา โดยให้ถือว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ประกาศสงครามและเป็นคู่สัญญากับประเทศญี่ปุ่นโดยพลการ แต่เมื่อมีการพิจารณาคดีอาชญากรรมสงครามตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ศาลฎีกา

³⁸ ประชัน รัชพงษ์, "การศึกษาบทบาททางการเมืองในระบบรัฐสภาของรัฐบาลทหารและรัฐบาลพลเรือนในประเทศไทย(พ.ศ.2481-2500)" (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 182.

ได้พิพากษาว่า การตราพระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พุทธศักราช 2488 เป็นการบัญญัติกฎหมายย้อนหลังอันเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญและเป็นโมฆะ³⁹

เมื่อรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช บริหารประเทศได้เพียงเดือนเศษก็ได้ตัดสินใจยุบสภาเพื่อจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่ตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ เนื่องจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในขณะนั้นได้ดำรงตำแหน่งมาเป็นระยะเวลาอันนานทำให้การควบคุมการทำงานของรัฐบาลอย่างใกล้ชิด ในการเลือกตั้งครั้งนี้ นายควง อภัยวงศ์ ได้รับการคัดเลือกให้เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง ซึ่งหลังจากที่รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ บริหารประเทศได้เพียงเดือนเศษก็มีการเสนอร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยให้เหตุผลว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 ซึ่งพระมหากษัตริย์พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยมาจนกระทั่งบัดนี้เป็นเวลาถึง 14 ปีเศษ เหตุการณ์บ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมากจึงควรจะได้มีการสังคายนารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของชาติในขณะนี้และเพื่อให้ระบอบการปกครองประชาธิปไตยได้เป็นไปโดยสมบูรณ์⁴⁰ จึงได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการวิสามัญขึ้นพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญจำนวน 15 นาย โดยมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นประธานกรรมการ และหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นเลขานุการกรรมการ และในที่สุดก็ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับต่อมาเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2489

2. บริบททางด้านเศรษฐกิจ

2.1 บริบททางด้านเศรษฐกิจก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

เดิมระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยอยู่ภายใต้การผูกขาดของพระมหากษัตริย์และขุนนางชั้นผู้ใหญ่ และเป็นเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตนเอง (Self-Sufficient Economy)⁴¹ แต่เมื่อประเทศไทยได้ทำสนธิสัญญาเบาริ่งใน พ.ศ. 2398 ทำให้ประเทศไทยได้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้น และทำให้ประเทศตะวันตกได้เข้ามามีอิทธิพลต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยมากขึ้นทั้งในแง่ของการผลิตและการส่งออก เนื่องจากการผลิตสินค้าเพื่อการส่งออกได้ขยายตัว

³⁹ รายละเอียดปรากฏตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1/2489

⁴⁰ ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (2475-2517), พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ช. ชุมชุมช่าง, 2517), หน้า 502.

⁴¹ สมศักดิ์ นิลนพคุณ, "ปัญหาเศรษฐกิจไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และการแก้ไขของรัฐบาลระหว่าง พ.ศ. 2488-2498" (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2527), หน้า 4.

มากขึ้นโดยเฉพาะสินค้าเกษตรและเหมืองแร่บางชนิด และชาวตะวันตกยังได้นำสินค้าจากประเทศตะวันตกเข้ามาขายในประเทศไทยมากขึ้นด้วย นอกจากนี้ ภายในประเทศยังได้มีอาชีพใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้นด้วย ทั้งทางด้านการค้าขายและการบริการ อันเป็นจุดเริ่มต้นของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม⁴² ในประเทศ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาต่างชาติ อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นทั่วทุกภาคและมีได้เกิดขึ้นในระดับเดียวกัน พื้นที่ที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจมากที่สุดคือภาคกลางและพื้นที่อื่น ๆ ที่มีการคมนาคมสะดวก⁴³ อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจดังกล่าวมิได้ทำให้ความสัมพันธ์ภายใต้ระบบเศรษฐกิจและสังคมแบบศักดินาเปลี่ยนแปลงไปและไม่ได้ทำให้เกิดชนชั้นนายทุนในสยามด้วย

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ดำเนินการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินและระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานของประเทศ เช่น การขุดคลอง การทำถนน การรถไฟ ฯลฯ ทำให้ต้องมีการใช้งบประมาณแผ่นดินเป็นจำนวนมาก แต่ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจยังไม่ชัดเจนในขณะนั้น จนกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวประเทศไทยเริ่มประสบกับปัญหาเศรษฐกิจรุนแรงมากขึ้น ทั้งปัญหาที่เกิดจากสถานการณ์ในประเทศและสถานการณ์ต่างประเทศ โดยปัญหาที่เกิดจากสถานการณ์ในประเทศ ได้แก่ ปัญหาการขาดดุลงบประมาณอย่างต่อเนื่องอันสืบเนื่องมาจากรัฐบาลมีงบประมาณรายจ่ายสูงกว่างบประมาณรายได้ติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี ทำให้รัฐบาลต้องนำเงินคงคลังมาชดเชยงบประมาณในส่วนที่ขาดดุลไปเป็นเหตุให้เงินคงคลังลดจำนวนลงมาก อีกทั้งรัฐบาลยังประสบปัญหาทางการบริหารการคลังอันสืบเนื่องมาจากรัฐบาลยึดถือนโยบายการคลังและการเงินแบบอนุรักษ์นิยมตามแนวทางที่ปรึกษาการคลังชาวต่างประเทศวางไว้อย่างเคร่งครัดคือ รักษาเสถียรภาพเงินบาทด้วยการสะสมเงินคงคลังไว้ ไม่นิยมวิธีการจ่ายด้วยการหาเงินกู้จากต่างประเทศ⁴⁴ ประกอบกับการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจในยุคนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินนโยบายชาตินิยมต่อต้านจีนและควบคุมการค้าเงินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของคนจีนในประเทศไทยซึ่งประกอบอาชีพในทางการค้าเป็นหลัก โดยกลุ่มพ่อค้าชาวจีนนี้ถือเป็นกลุ่มพลังสำคัญในทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในขณะนั้น จึงทำให้เศรษฐกิจของประเทศในส่วนนี้เกิดความชะงักงัน ส่วนปัญหาเศรษฐกิจที่เกิด

⁴² ทุนนิยมเป็นระบบเศรษฐกิจซึ่งมีวิถีการผลิตเพื่อการค้า มิใช่การผลิตเพื่อยังชีพหรือเพื่อการบริโภคเท่านั้น

⁴³ มยุรี นกยูงทอง, "ปัญหาเศรษฐกิจของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว(พ.ศ. 2468-2477)" (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 38.

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 66.

จากสถานการณ์ต่างประเทศนั้นสืบเนื่องมาจากสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกอันเนื่องมาจากสงครามโลกครั้งที่ 1

ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจนี้ได้ส่งผลกระทบต่อมาถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นโดยเฉพาะใน พ.ศ. 2473 เนื่องจากเป็นปีที่สภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก อันแสดงให้เห็นว่าระบบเศรษฐกิจไทยได้ถูกกำหนดโดยระบบทุนนิยมโลกโดยสิ้นเชิง⁴⁵ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พยายามที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยพยายามจัดท่างบประมาณให้เข้าสู่ดุลยภาพด้วยการตัดทอนรายจ่ายส่วนพระองค์และรายจ่ายแผ่นดินลงมาก มีการยุบหน่วยงานต่าง ๆ ดุลย์ข้าราชการออก และลดเงินเดือนข้าราชการลงเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังออกกฎหมายเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษีอากรอีกหลายฉบับเพื่อหาเงินมาชดเชยงบประมาณในส่วนที่ขาดดุลไป เช่น ภาษีเงินเดือน การแก้ปัญหานี้เป็นการแก้ปัญหาตามแนวนโยบายการคลังแบบอนุรักษนิยมเพื่อรักษาเสถียรภาพทางการคลังไว้เช่นเดียวกับรัชกาลก่อน ซึ่งถึงแม้ว่ารัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์จะได้พยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ก็ไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาให้ลุล่วงได้ อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มภาระให้ข้าราชการชั้นผู้น้อยและประชาชนโดยทั่วไปมากขึ้น เพราะนโยบายในการแก้ปัญหาล้วนก่อให้เกิดผลกระทบต่อข้าราชการชั้นผู้น้อยและประชาชนโดยทั่วไป สร้างความไม่พอใจให้กับข้าราชการชั้นผู้น้อยเป็นจำนวนมาก ซึ่งปัญหาทางด้านเศรษฐกิจนี้ถือเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่คณะราษฎรนำมาอ้างในคราวเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

2.2 บริบททางด้านเศรษฐกิจระหว่าง พ.ศ. 2475 - พ.ศ. 2489

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แม้ว่าคณะราษฎรจะสามารถล้มระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และควบคุมอำนาจทางการเมืองไว้ได้ แต่ในทางเศรษฐกิจชนชั้นศักดินายังสามารถควบคุมปัจจัยการผลิตโดยเฉพาะที่ดิน⁴⁶ไว้ได้ เนื่องจากโครงสร้างสังคมไทยยังเป็นระบบศักดินาอยู่ ในขณะที่เดี่ยวนายทุนต่างชาติก็ยังมีอิทธิพลต่อระบบเศรษฐกิจไทยเช่นเดียวกับก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง อย่างไรก็ตาม คณะราษฎรก็ได้พยายามแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และออกกฎหมายเพื่อลดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชนชั้นศักดินา โดยได้มีการออกกฎหมายลดและยกเลิกภาษีอากรที่ไม่เป็นธรรม

⁴⁵ พรชัย คุ่มทวีพร, "เจตนาารมย์ของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 และภาวะวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์," วารสารธรรมศาสตร์ 13 (ธันวาคม 2527) : หน้า 55.

⁴⁶ สังคีต พิริยะรังสรรค์, ทุนนิยมชนนางไทย(พ.ศ. 2475-2503) (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 77.

หลายฉบับ เช่น ลตอกรค่าंनाและเงินรัชชูปการ ยกเลิกภาษีสมพัตสรและภาษีนาเกลือ เป็นต้น และคณะราษฎรยังได้ตรากฎหมายอีกหลายฉบับที่เกี่ยวพันกับความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบ คักคินาเพื่อช่วยเหลือประชาชนทั่วไปด้วย ได้แก่ พระราชบัญญัติว่าด้วยการยึดทรัพย์ของภคกร พุทธศักราช 2475 เพื่อกำจัดสิทธิของเจ้าหนีมิให้ใช้สิทธิเป็นภัยแก่เกษตกร พระราชบัญญัติ ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พุทธศักราช 2475 เพื่อลงโทษผู้ให้กู้ยืมที่เรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่ กฎหมายกำหนดไว้ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2481 จึงได้มีการประกาศใช้ประมวลรัษฎากร และได้ ยกเลิกอากรค่าंनाและเงินรัชชูปการ อย่างไรก็ตาม ในขณะที่นั้นชนชั้นคักคินาก็ยังมีบทบาทในทาง เศรษฐกิจอยู่ในฐานะนายทุน และในขณะเดียวกัน ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมก็ได้เริ่มขยายตัว มากขึ้น ชาวต่างชาติได้เข้ามามีอิทธิพลทางเศรษฐกิจกับประเทศไทยมากขึ้น ทั้งทางด้านการค้า และอุตสาหกรรม อีกทั้งยังได้มีการจัดตั้งธนาคารของต่างชาติขึ้นหลายแห่งด้วย สำหรับนโยบาย ทางด้านการคลังนั้นเริ่มเปลี่ยนแปลงไปโดยไม่ได้ยึดหลักดุลยภาพอย่างเคร่งครัดเช่นเดียวกับยุค ก่อน ๆ และยังปรับปรุงวิธีการในการจัดหางบประมาณให้มีความทันสมัยยิ่งขึ้นด้วย

ในปี พ.ศ. 2476 นายปรีดี พนมยงค์ ได้เสนอเค้าโครงเศรษฐกิจต่อรัฐบาลพระยา มโนปกรณนิติธาดา ตามหลักการที่คณะราษฎรเคยประกาศไว้ว่าจะบำรุงความสุขสมบูรณ์ของ ราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยมีสาระสำคัญคือ ให้มีการเปลี่ยนระบบกรรมสิทธิ์โดยให้โอนที่ดิน ทุน และโรงงานอุตสาหกรรมมาเป็นของรัฐ และรัฐจะให้พันธบัตรเงินกู้ให้ประชาชนยัดถือไว้แทน แต่ถ้า ประชาชนรายใดสามารถที่จะดำเนินกิจการของตนเองได้รัฐก็จะอนุญาตให้เป็นราย ๆ ไป โดย ประชาชนทุกคนทุกคนจะได้รับหลักประกันในการดำรงชีวิตอยู่จากรัฐบาล โดยร่วมกันทำงานใน ลักษณะของสหกรณ์ ซึ่งจะมีทั้งทางด้านการเกษตรและอุตสาหกรรม และจะมีการตั้งสถานนโยบาย เศรษฐกิจแห่งชาติขึ้นทำหน้าที่ในการประสานและวางแผนกิจการของบรรดาสหกรณ์ต่าง ๆ ตั้งธนาคารชาติขึ้นเพื่อรัฐจะได้จัดการเศรษฐกิจได้อย่างเป็นธรรม แต่เค้าโครงเศรษฐกิจดังกล่าว ได้ถูกรัฐบาลจอมติว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ ได้ชี้แจงว่าเค้าโครงเศรษฐกิจดังกล่าว นี้เป็นแบบโซเซียลลิสต์ผสมกับแคปิตาลิสต์⁴⁷ อย่างไรก็ตามมิได้มีการนำเค้าโครงเศรษฐกิจมาใช้ ในขณะนั้น

จุดมุ่งหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการแก้ไขปัญหทางเศรษฐกิจของคณะราษฎร คือ การไขแก้ปัญหการครอบงำทางเศรษฐกิจของชาวต่างประเทศทั้งชาวตะวันตกและชาวจีน ซึ่งเข้ามามีบทบาทในทางเศรษฐกิจต่อประเทศไทยนับตั้งแต่มีการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง รัฐบาล พระยาพหลพลพยุหเสนาจึงเริ่มต้นให้ความสำคัญกับการขยายอุตสาหกรรมในประเทศ โดย สนับสนุนให้เอกชนหันมาลงทุนในกิจการอุตสาหกรรม และยังสามารถจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมขึ้น

⁴⁷จระ เลิศดอนสาร, "บทบาทของคณะราษฎรทางด้านเศรษฐกิจ," ในเอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง คณะราษฎรในประวัติศาสตร์ไทย (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยเกริก, 2528), หน้า 5.

มาเองด้วย นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้จัดตั้งกองส่งเสริมอุตสาหกรรม สังกัดกรมพาณิชย์กรม
กระทรวงเศรษฐกิจ ใน พ.ศ. 2479 จากนั้นได้มีการประกาศใช้กฎหมายแรงงานใน พ.ศ. 2481
เพื่อเป็นการควบคุมการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม⁴⁸

ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เริ่มดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจแบบ
ชาตินิยมอย่างจริงจังมากขึ้น ซึ่งเป็นแนวความคิดของหลวงวิจิตรวาทการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ
ต่อต้านระบอบศักดินาและสนับสนุนชนชั้นกลางซึ่งเป็นพื้นฐานของระบบทุนนิยมที่นำโดยรัฐ
(State capitalism)⁴⁹ อีกทั้งยังเป็นการกีดกันชาวต่างชาติที่เข้ามามีบทบาทในทางเศรษฐกิจของ
ประเทศไทยในขณะนั้น โดยรัฐบาลได้เข้าไปมีบทบาทในการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจด้วย
ตนเองหลายประการ เช่น รัฐบาลได้เข้าแทรกแซงการค้าขาย จัดตั้งธนาคารธนาคารพาณิชย์
ดำเนินธุรกิจอุตสาหกรรมเองหรือรัฐบาลเป็นผู้ถือหุ้น ซึ่งการบริหารงานในธุรกิจเหล่านี้อยู่ภายใต้
การบริหารงานของข้าราชการที่มาจากคณะราษฎรหรือบุคคลที่ใกล้ชิดกับคณะราษฎรทั้งสิ้น⁵⁰
อย่างไรก็ตาม แม้ว่านโยบายทางเศรษฐกิจแบบชาตินิยมจะมีวัตถุประสงค์เพื่อกีดกันชาวต่างชาติ
โดยเฉพาะชาวจีน แต่เมื่อรัฐบาลลงมาประกอบธุรกิจเองกลับมุ่งที่จะขจัดอำนาจและอิทธิพลทาง
เศรษฐกิจของพ่อค้าชาวจีนขนาดเล็กและขนาดกลาง แต่กลับร่วมมือในการประกอบธุรกิจกับ
พ่อค้าชาวจีนขนาดใหญ่ และในขณะที่รัฐบาลดำเนินนโยบายชาตินิยมกับพ่อค้าชาวจีน แต่กลับ
มิได้ต่อต้านนายทุนจากประเทศจักรวรรดินิยมอื่น ๆ อย่างจริงจัง⁵¹ เป็นผลให้พ่อค้าชาวจีนมี
บทบาททางเศรษฐกิจในประเทศไทยตลอดมาในระยะยาว นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้สนับสนุนให้
ประชาชนมีบทบาทในทางเศรษฐกิจมากขึ้น เช่น สนับสนุนการประกอบธุรกิจของคนไทยโดย
ออกพระราชบัญญัติจัดสรรเงินกู้ในประเทศไทยเพื่อกาอุตสาหกรรม พ.ศ. 2481 ออกกฎหมาย
สงวนอาชีพสำหรับคนไทย จัดสรรที่ดินให้แก่ผู้ไม่มีที่ดินทำกิน เป็นต้น

ใน พ.ศ. 2484 กองทัพของประเทศญี่ปุ่นได้เดินทางเข้ามาในประเทศไทย เนื่องจาก
สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นผลให้สภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศตกต่ำลงยิ่งขึ้น เนื่องจากประเทศ
ญี่ปุ่นเริ่มเข้ามาแทรกแซงระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นการควบคุมการส่งออก
ของประเทศไทย โดยบังคับให้ประเทศไทยค้าขายกับประเทศญี่ปุ่นเท่านั้น และยังบังคับให้

⁴⁸ สมศักดิ์ นิลนพคุณ, "ปัญหาเศรษฐกิจไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และการแก้ไข
ของรัฐบาลระหว่าง พ.ศ. 2488-2498", หน้า 21.

⁴⁹ แล รัตนติลล, "เศรษฐกิจไทยในช่วง พ.ศ. 2475-2488," ใน เศรษฐกิจไทย, พิมพ์
ครั้งที่ 3 (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช), หน้า 260.

⁵⁰ สังคิต พิริยะรังสรรค์, ทุนนิยมชนนางไทย (พ.ศ. 2475-2503), หน้า 85.

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 80.

ประเทศไทยลดค่าเงินบาทลงมาเท่ากับเงินเยนญี่ปุ่น⁵² อีกทั้งรัฐบาลไทยยังให้ประเทศญี่ปุ่นกู้เงินบาทให้ทหารญี่ปุ่นใช้ในระหว่างที่อยู่ในประเทศไทยอีกด้วย ทำให้รัฐบาลต้องพิมพ์ธนบัตรออกมาใช้เป็นจำนวนมากขึ้นเป็นเหตุให้เกิดภาวะเงินเฟ้อในประเทศอย่างรุนแรง อีกทั้งการส่งออกของประเทศไทยได้เริ่มหยุดชะงัก เนื่องจากสามารถทำการค้าขายได้เฉพาะกับประเทศที่เป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นเท่านั้น นอกจากนี้ ประเทศไทยยังถูกโดดจากประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา โดยรัฐบาลอังกฤษและอเมริกาได้กักทองคำและเงินทุนสำรองของประเทศประมาณร้อยละ 60 ของทุนสำรองเงินตราทั้งหมดไว้ที่ลอนดอนและนิวยอร์ก นอกจากนี้ ในสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้ การค้าในแถบทวีปยุโรปได้เริ่มหยุดชะงักลง ทำให้สินค้าในประเทศไทยเริ่มขาดตลาดเนื่องจากสินค้าหลายประเภทต้องนำเข้าจากยุโรป ทำให้สินค้าราคาแพงขึ้น รัฐบาลได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยตราพระราชกฤษฎีกาควบคุมเครื่องอุปโภคบริโภคให้เพียงพอแก่ความต้องการ พุทธศักราช 2484 และพระราชบัญญัติมอบอำนาจให้รัฐบาลในภาวะคับขัน (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2485 เพื่อควบคุมการซื้อขายและปราบปรามมิให้มีการค้ากำไรเกินควร จนกระทั่งในสมัยรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ ได้มีการเพิ่มมาตรการในการแก้ไขปัญหาสินค้าขาดแคลนมากขึ้น โดยเปิดโอกาสให้มีการค้าขายเสรีและเลิกควบคุมสินค้าบางประเภท แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจให้ลุล่วงไปได้

3. บริบททางด้านสังคมระหว่าง พ.ศ. 2475 - พ.ศ. 2489

โครงสร้างทางสังคมโดยภาพรวมของประเทศไทยนับแต่อดีตที่ผ่านมาเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์แบบศักดินา ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจสูงสุด โดยมีพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางหรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ พระภิกษุ ขุนนางหรือข้าราชการชั้นผู้น้อย ไพร่และทาส มีศักดินา ลดหลั่นกันลงมาตามลำดับ และมีระบบอุปถัมภ์ซึ่งต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะระหว่างพระมหากษัตริย์กับขุนนางและข้าราชการ หรือระหว่างขุนนางและข้าราชการกับไพร่และทาส เป็นกลไกในการรักษาความสัมพันธ์ของระบบศักดินาไว้ แต่รายละเอียดของความสัมพันธ์ในแต่ละสมัยอาจจะแตกต่างกันไปบ้าง ซึ่งระบบอุปถัมภ์นี้ได้มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งในส่วนของคุณสมบัติของบุคคลในสังคม การประกอบธุรกิจการลงทุน การบริหารราชการแผ่นดิน ตลอดจนการพัฒนาการเมืองการปกครองของประเทศ

⁵² แดมสุข นุมนนท์, "สภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2," วารสารธรรมศาสตร์ 7 (กรกฎาคม-กันยายน 2490) : 61.

สำหรับลักษณะทางสังคมของประเทศไทยในขณะนั้นเป็นสังคมกสิกรรม⁵³ ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีการศึกษา วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีมีลักษณะที่สอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคมที่เป็นระบบศักดินา คือ การเชื่อฟังผู้ใหญ่ที่มีวิญญูหรืออาวุโสกว่าโดยไม่มีการโต้แย้ง ประชาชนจะมีความเกรงกลัวต่อขุนนางและข้าราชการ ซึ่งลักษณะทางสังคมเช่นนี้มิได้มีการเปลี่ยนแปลงไปแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองใน พ.ศ. 2475 ก็ตาม ซึ่งเป็นอุปสรรคที่สำคัญอย่างหนึ่งของการพัฒนาการทางการเมืองของประเทศไทย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการปรับปรุงระบบบริหารราชการแผ่นดิน ระบบการคลัง ระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานของประเทศ เช่น การขุดคลอง การทำถนน การใช้รถไฟ ฯลฯ และมีการขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชนโดยจัดให้มีการศึกษาแบบตะวันตกให้สามัญชนมากขึ้น ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้สามัญชนได้เข้ามาสู่ระบบราชการ แต่ก็ยังเป็นบุคคลส่วนน้อยที่มีโอกาสในสังคมเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ผลของการขยายการศึกษานี้ยังส่งผลให้บุคคลกลุ่มนี้ได้เข้ามาเป็นกำลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ในเวลาต่อมาด้วย แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะพยายามปรับปรุงบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น แต่โครงสร้างทางสังคมโดยภาพรวมยังเป็นระบบศักดินา ซึ่งผูกขาดอำนาจทางการเมืองและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจไว้ที่ขุนนางและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และแม้จะได้มีการยกเลิกระบบไพร่และทาสแล้วแต่ยังมีการเก็บเงินรัชชูปการแทนการเกณฑ์แรงงาน เก็บส่วยและอากรอยู่ และพวกไพร่และทาสที่กลายเป็นอิสระชนก็ต้องหันมาเช่าที่ดินของเจ้าขุนมูลนายและพ่อค้าที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินอย่างถาวร และเสียค่าเช่าด้วยผลผลิตเป็นสิ่งสำคัญ⁵⁴ อีกทั้งค่านิยมและความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมยังเป็นแบบศักดินาเช่นเดียวกัน ดังนั้น แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงพยายามปรับปรุงบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น แต่ก็เป็นการขยายโอกาสให้กับบุคคลบางกลุ่มซึ่งเป็นคนส่วนน้อยในสังคมเท่านั้น สภาพสังคมโดยทั่วไปไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ นโยบายในการบริหารประเทศที่สำคัญคือ พระบรมราโชบายในการสร้างชาติเพื่อให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตามแนวความคิดชาตินิยม ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งกองเสือป่า การเขียนบทพระราชนิพนธ์และพระบรมราโชวาทในการเตือนใจราษฎรให้รักชาติ ฯลฯ ทั้งนี้เนื่องมาจากประเทศสยามในขณะนั้นถูกบังคับจากประเทศมหาอำนาจในยุโรปในเรื่องดินแดน

⁵³ ศิริรัตน์ นิลละคุปต์, "การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เรื่องประชาธิปไตยในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2507), หน้า 284.

⁵⁴ ชมวิชัยสังคมไทย, เส้นทางสังคมไทย, พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มิตรใหม่, 2526), หน้า 231.

เป็นเหตุให้ประเทศเสียดินแดนไป อีกทั้งอิทธิพลจากแนวความคิดเรื่องการปกครองในระบอบรัฐธรรมนูญได้เผยแพร่เข้าสู่เอเชีย ทำให้ประเทศในแถบนี้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยเฉพาะในประเทศจีน⁵⁵ ซึ่งมีอิทธิพลในทางเศรษฐกิจต่อประเทศสยามในขณะนั้น

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แม้จะได้มีการเปลี่ยนฐานอำนาจทางการเมืองจากสถาบันพระมหากษัตริย์มาสู่คณะราษฎรแต่สภาพสังคมและความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมก็ยังเป็นแบบศักดินาอยู่เช่นเดิม เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ของคณะราษฎรทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนเป็นขุนนางและข้าราชการซึ่งเป็นตัวแทนของชนชั้นศักดินาส่วนที่ขัดแย้งกับพระมหากษัตริย์ และมีบางส่วนที่เป็นตัวแทนชนชั้นนายทุนขุนนาง⁵⁶ ดังนั้น กลุ่มบุคคลที่เคยครอบครองปัจจัยการผลิตของสังคมก็ยังคงเป็นบุคคลกลุ่มเดิม และถึงแม้ว่าคณะราษฎรจะได้พยายามออกกฎหมายหลายฉบับเพื่อยกเลิกความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในระบบศักดินาตามที่ได้กล่าวมาแล้วก็ตาม แต่ความสัมพันธ์ในลักษณะระบบอุปถัมภ์ของสมาชิกในสังคมยังคงมีอยู่

ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงครามมีความปรารถนาที่จะสร้างชาติไทยให้เจริญรุ่งเรืองทัดเทียมกับอารยประเทศทั้งหลาย รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงได้พยายามสร้างความรู้สึกชาตินิยมให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน โดยนำลัทธิ “เชื้อผู้นำ ชาติพันภัย” มาใช้ ซึ่งเป็นนโยบายเดียวกับที่ฮิตเลอร์ใช้ในประเทศเยอรมัน⁵⁷ โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ออกประกาศรัฐนิยมจำนวน 12 ฉบับ เพื่อปรับปรุงวัฒนธรรมของประเทศไทยให้เป็นแบบประเทศตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการแต่งกาย กิจกรรมประจำวันของประชาชน การเรียกชื่อชาวไทย นอกจากนี้ ยังพยายามทำให้ประชาชนเกิดความรักชาติ ด้วยการร้องเพลงชาติ เคารพธงชาติ ฯลฯ และได้จัดตั้งสภาวัฒนธรรมขึ้นเพื่อทำหน้าที่อบรมสั่งสอนและปลูกฝังความรักชาติให้แก่ประชาชนโดยมีเป้าประสงค์เพื่อยกระดับภาพพจน์ของชาติให้สูงส่งเท่าเทียมชาติอื่น⁵⁸ แม้ว่าต่อมาประเทศไทยจะเข้าสู่สภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งส่งผลให้ประชาชนได้รับผลกระทบจากภัยสงครามมาก เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจได้ตกต่ำลง สินค้าราคาแพงขึ้นและความปลอดภัยในการดำรงชีวิตอยู่ของประชาชนมีน้อยลง เนื่องจากประชาชนต้องระงับภัยสงคราม ซึ่งรัฐบาลมีภาระที่จะต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อความ

⁵⁵ อุบล จิระสวัสดิ์, “สภาวะทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทย ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2”, หน้า 58.

⁵⁶ ชมวิชัยสังคมไทย, เส้นทางสังคมไทย, หน้า 234.

⁵⁷ เดือน บุญนาค, ท่านปรีดี รัฐบุรุษอาวุโส ผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก (กรุงเทพมหานคร : โพธิ์สามต้นการพิมพ์, 2517), หน้า จ.

⁵⁸ ธานี สุขเกษม, “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482-2488)” (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522), หน้า 177.

อยู่รอดของประชาชน โดยเฉพาะปัญหาเศรษฐกิจ แต่รัฐบาลก็ยังดำเนินนโยบายการสร้างชาติอย่างเคร่งครัด เนื่องจากมีความเชื่อว่านโยบายดังกล่าวจะมีผลต่อการชนะสงคราม⁵⁹ จนกระทั่งเมื่อนายควง อภัยวงศ์ ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จึงได้มีการยกเลิกนโยบายการสร้างชาติดังกล่าวของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

⁵⁹ นริศ มีสมบุรณ์, “บทบาทรัฐสภาไทยในการตรากฎหมาย : ศึกษาบทบาทคณะราษฎรในกระบวนการนิติบัญญัติระหว่าง พ.ศ. 2475-2489”, หน้า 36-37.